

Hrvatska glagoljična slova Bašćanske ploče

Darko Žubrinić, Zagreb, 2010.

Sljedeća tablica pokazuje oblik hrvatskih glagoljičnih slova isklesanih na Bašćanskoj ploči (u zagradama dajemo sricanje po Jurju Slovincu, 14/15.st.). Pogledajmo najprije glagoljična slova koja odgovaraju jedinicama i deseticama:

Ɱ, Ɱ	A (az)	1	Ɱ	ĭ (iže)	10
Ɱ	B (buki)	2	Ɱ, I	I (i)	20
Ɱ, Ɱ	V (vidi)	3	Ɱ	J, Đ (je)	30
Ɱ	G (glagole)	4	Ɱ	K (kako)	40
Ɱ	D (dobro)	5	Ɱ	L (ljudi)	50
Ɱ	E ((j)est)	6	Ɱ, Ɱ	M (mislite)	60
Ɱ	Ž (živite)	7	Ɱ, Ɱ	N (naš)	70
[nema]	(zelo)	8	Ɱ, Ɱ	O (on)	80
Ɱ	Z (zemlja)	9	Ɱ	P (pokoj)	90

Stoticama i tisućicama odgovaraju

Ɱ	R (rci)	100	Ɱ, Ɱ	Č (črv)	1000
Ɱ	S (slovo)	200	Ɱ	Š (ša)	2000
Ɱ, Ɱ	T (trdo)	300	Ɱ, Ɱ	poluglasovi (jor, jer)	
Ɱ	U (uk)	400	Ɱ	Ja, Je (jat)	
[nema]	F (frt)	500	Ɱ	Ju (jus)	
Ɱ	H (hir)	600	Ɱ	(jest-je)	
[nema]	ω (ot)	700			
Ɱ	Št, Šć, Č (šća)	800			
Ɱ	C (ci)	900			

Vjerujem da će čitatelj osjetiti težinu čitanja Bašćanske ploče na rekonstruiranom štivu kojeg dajemo prema izvorniku, vidi [Fučić, str. 44]. Oni dijelovi teksta koji su teško oštećeni i sasvim nečitki stavljeni su u uglastu zagradu (zapravo, oštećenja su mnogo veća nego što je navedeno u Fučićevoj knjizi. U oblu zagradu stavljena su ona slova koja su kod pisanja ispuštena (ili se pretpostavlja da su ispuštena). Uslijed male širine stranice mi ćemo pojedine retke

Za pomoć čitatelju, pogledajmo još jednom tekst Bašćanske ploče ispisan glagoljicom zajedno sa svim nedostajućim slovima, stavljajući i razmake među riječima. Duga crtica označava da se odgovarajuća riječ nastavlja u novom retku Bašćanske ploče.

1. ተዘመዕ የዎፅ ዓዎዎፅ ማሞላቲ ዓ ጸዓዎቲ ዓ ጸየዎሞቲዎፅ
ዕጌዕጎቲ ተዘመዕ
2. ማጠብሞፅ ዕጌጌዕዕዕጎቲ ጠዓጸቲጎ ጸፀ ማ ሕጌዕጌዓዎፅ ግጠሕፀ
3. ዕቡ ዘመዕየዎፅዎዎዎዎፅ ጎጌቲዕጌፅ ጎጌጌዕየዎሞፅጸጎፅጎፅጎፅ
የዎፅ
4. ዕዎዓ ጸየዎፅዐፀ የዎፅ ጸየዎሞፅጎግ ሕጌላዓግግ ዓ ጸየዎፅዕጌፀ-
5. ዎዎዓ ሕጌጠጠዎ ዕጌዐጸዓጠጌጌ ጎጌጌዕላዎላ ጠጌጠጠዓዎፅ የዎፅ
ሕዓ-
6. ላፅ ጠጌዕጌዐዎፅዕላሕቲ ጸጌፅ ጠጌጸሕጌፅ የዓዓዎፅዕጌጌጌ
ፅጎጌየዎፅ የፀ ማ-
7. ጠጌላፅ ዕቡ ዓሕፀ ጠፀ ጠጌጌጌጌጌጌ ጎጌጌዐዎ ዓ ላዎዎ ዓ
ላጸ ተጠጌጸጠጌጌሕቲ ዓ ዎፅ ጌ-
8. የቲዎፅዕጌዓጸጠጌ ዓ ጸየዎሞቲፅ ሕጌላዓፅ ተጠፀዎፅ ዕቡ
ዓሕፀ ጸጌፅ ሕዓየፀ-
9. ጠፅ ጠጌሕዓ ዘጌ ዎፅ ላዎዎቲ ተዘመዕ ማጠብሞፅ ዕጌዕጌፀየዎሞፅ
ዘመዕ-
10. ዕጌጎጌጌ ላፅጎጌዕየዎፅ ጸዓግግ ዓ ጸየዎፅጎግ ላፅጠጠጠጎግ ጸጌፅ
ዕጌዐዎ-
11. ጌጠጠጎግ የዎፅ ዕዎዓ ጎጌዎፅዘጌቲ ጎጌጌጌጠጌጌጌ ፀላሕቲጌፀ-
12. ተግግዕዎዎፅ የዎፅጸፅ ጎጌጌጌዐዎፅ ዓ ላፅጠፀ የዎፅ ጠጌ
ዕጌጠግ ጠ-
13. ጎጌጌጌ ጌጌ ፀጠፀጎጌጌላዓ ጸጌ ጸጌፀጎጌጌ ሕጌላጎግ የጌጌ
ጌጌዐጌጌ

Navedimo sada čitanje ploče po Branku Fučiću (s čakavskim naglascima; oznake za poluglasove su ispuštene):

Az, v ime Oca i Sina Svetâgo Duha. Az opât Držiha pisâh se o ledine jûže¹ da Zvanimir, kralj hrvâtskij v dni svojê v Svetûju Luciju i svedomi župân Desimira

¹Ovdje je “juže” (= koju) akuzativ od staroslavenske riječi “jaže” (= koja). Inače sama riječ “juže” može značiti i “već”, čiji je stari hrvatski oblik “jur”, “jurve”. Podatak zahvaljujem Vladimiru Čepulicu.

Krbàve, Mratin v Licé, Pribinëža s pòsl (poslanici = posli) Vinodòle Jàkov v otòce. Da iže to porečè, klní i² Bog i dvanàjst apostolà i četiri evanjesti i svetàja Lucija, àmen. Da iže sde živèt, moli za nje Bòga. Az opàt Dobrovit zdàh crekav siju i svojèju s bràtiju s devetiju v dni kneza Kosmàta obladajućago vsu Krajinù. I bjèše v ti dni Mikùla v Otòčci s svetùju Luciju v jèdino.

Pisan suvremenim hrvatskim jezikom, gornje štivo bi izgledalo ovako:

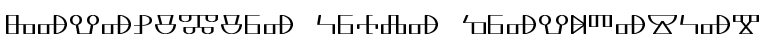
Ja, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju dade Zvonimir kralj hrvatski, u svoje dane, svetoj Luciji. I svjedoče mi Desimir, župan u Krbavi, Mratin u Lici, Pribineg zastupnik u Vinodolu i Jakov na otoku. Tko to poreče, neka je proklet od Boga i dvanaest apostola i četvorice evanđelista i svete Lucije. Amen. Da tko ovdje živi, moli za njih Boga. Ja opat Dobrovit sagradih ovu crkvu sa svojih devetero braće u dane kneza Kuzme koji je vladao cijelom Krajinom. I bijaše u te dane Samostan sv. Nikole u Otočcu sa Crkvom sv. Lucije u jedinstvu.

Tekst Bašćanske ploče ima prema Branku Fučiću sljedeće dijelove:

- invokaciju, tj. zaziv (1. redak);
- zapis opata *Držihe*, koji bilježi da je hrvatski **kralj Zvonimir** “u svoje dane” darovao Crkvi sv. Lucije zemlju (ledinu), uz nabranjanje svjedoka darivanja (redci 2–6);
- prijetnju (minaciju), tj. kletvu protiv onih koji bi zanijekali darovanje (redci 6–7);
- obvezu da redovnici mole za darovatelja (redci 8–9);
- zapis opata *Dobrovita* koji kaže da je s devetero svoje samostanske braće (redovnika) sagradio “siju” (ovu) crkvu u vrijeme kneza Kosmata (Kuzme) koji je vladao cijelom Krajinom (redci 9–12);
- zapis u kojem se navodi da je u to vrijeme neki samostan “sv. Mikule v Otočcu” bio u zajedništvu sa sv. Lucijom (redci 12–13).

Branko Fučić vjeruje da je zapis Bašćanske ploče zapravo prijepis iz neke samostanske knjige (kartulara) u vremenskom rasponu upravljanja barem dvaju opata – Držihe i Dobrovita.

Povijesna važnost Bašćanske ploče je u tome što predstavlja najraniji poznati spomenik pisan hrvatskim jezikom koji spominje ime nekog hrvatskog kralja: **Zvonimir, kralj hrvatski** (od 1076. do 1089.), vidi treći redak:

--

²“Klni i” čitaj kao “klni j”, gdje “j” ima značenje “ga”.

S obzirom na čestu uporabu poluglasa nije sasvim jasno kako su se pojedine riječi doista čitale. Npr. treba li

𐐆𐐅𐐃𐐑𐐅𐐃𐐑𐐑𐐑𐐑𐐅𐐃𐐅 𐐇𐐆𐐇𐐆𐐅𐐃𐐅 𐐇𐐆𐐅𐐃𐐑𐐑𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅

(Zvonimir, kralj hrvatski) u trećem retku Bašćanske ploče čitati doista kao Zvonimir (kralj hrvatski), ili možda Zvanimir (po Fučiću), ili nekako drukčije. Poluglas dolazi u dva oblika: kao hrvatski ključ 𐐅𐐃 (tijekom 13. stoljeća nestaje iz uporabe) i kao 𐐇𐐃 (pojavljuje se u zadnjem retku). Znak 𐐇𐐃 predstavlja najvjerojatnije prijelaz prema *hrvatskom poluglasu (štapiću)* 𐐇, koji se je kasnije ustalio.

Na Bašćanskoj ploči je uklesano blizu **100 riječi** s nešto više od **400 slova**, velikom većinom glagoljskih. Vjerojatno najneobičnije glagoljsko slovo na Bašćanskoj ploči je znameniti *trokutasti A*, koji izgleda ovako: 𐐆. Trokutasti A, tj. 𐐆, pojavljuje ukupno čak 14 puta, prvi put u drugom retku Bašćanske ploče.

Taj se znak inače često pojavljuje u vrlo starim pismima na Bliskom Istoku te na obalama Crnog Mora. U hrvatskim glagoljskim spomenicima je vrlo rijedak. Nalazimo ga, osim na Bašćanskoj ploči, također na Supetarskom ulomku nađenom u Svetom Petru u Šumi u Istri (12. stoljeće, u obliku 𐐆), te također kao samostalni znak u glagoljskom natpisu nađenom u Brodskom Drenovcu kod Požege na hrvatskom sjeveru, u Slavoniji (vjerojatno iz 12. st.). Prema Branku Fučiću treba ga izgovarati malo otegnuto, kao tzv. “dugi A”. Na pr. *kralj hrvatski*, tj.

𐐇𐐆𐐇𐐆𐐅𐐃𐐅 𐐇𐐆𐐅𐐃𐐑𐐑𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅𐐃𐐅

treba izgovarati ovako: *kralj hrvātski*. U obje riječi naglasak je na ‘A’. Prvi ‘A’, tj. 𐐆, izgovara se kratko, a ‘trokutasti A’, tj. 𐐆, nešto dulje.

U sljedećoj tablici dajemo malu usporedbu hrvatskog glagoljskog pisma Bašćanske ploče (u prvom stupcu) s oblom glagoljicom i uglastom glagoljicom (u drugom i trećem stupcu).

Najprije pogledajmo jedinice i desetice (rabimo sricanje glagoljskih slova prema Jurju Slovincu, 14./15. st.):

𐐆, 𐐆	𐐇	𐐈	az	1	𐐅	𐐆	𐐇	īže	10
𐐅	𐐆	𐐇	buki	2	𐐅	𐐆	𐐇	i	20
𐐅	𐐆	𐐇	vidi	3	𐐅	𐐆	𐐇, 𐐈	je	30
𐐅	𐐆	𐐇	glagole	4	𐐅	𐐆	𐐇	kako	40
𐐅	𐐆	𐐇	dobro	5	𐐅	𐐆	𐐇	ljudi	50
𐐅	𐐆	𐐇	(j)est	6	𐐅	𐐆	𐐇, 𐐈	mislite	60
𐐅	𐐆	𐐇	živite	7	𐐅	𐐆	𐐇	naš	70
[nema]	𐐅	𐐆	zelo	8	𐐅	𐐆	𐐇	on	80
𐐅	𐐆	𐐇	zemlja	9	𐐅	𐐆	𐐇	pokoj	90

Pogledajmo stotice i tisućice:

Ɱ	Ɑ	Ɱ	rci	100	Ɱ, Ɱ	Ɱ	Ɱ, Ɱ	črv	1000
Ɱ	Ɱ	Ɱ	slovo	200	Ɱ	Ɱ	Ɱ	ša	2000
Ɱ	Ɱ	Ɱ	trdo	300	Ɱ, Ɱ	Ɱ	Ɱ, Ɱ	poluglas	
Ɱ	Ɱ	Ɱ	uk	400	Ɱ	Ɱ	Ɱ	jat	
[nema]	Ɱ	Ɱ	frit	500	Ɱ	Ɱ	Ɱ	jus	5000
Ɱ	Ɱ	Ɱ	hir	600	Ɱ	Ɱ	Ɱ	jest-je	
[nema]	Ɱ	Ɱ	ot	700					
Ɱ	Ɱ	Ɱ	šća	800					
Ɱ	Ɱ	Ɱ	ci	900					

Literatura

- [1] Branko Fučić: *Glagoljski natpisi*, JAZU, Zagreb 1982.
- [2] Darko Žubrinić: *Hrvatska glagoljica*, HKD Sv. Jeronima i Element, Zagreb 1996.
- [3] Darko Žubrinić: Croatian fonts, TUGboat, Vol 17, No 1, March 1996.